

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha

Band: 15 (1941)

Artikel: Las alps de Siat

Autor: Valaulta, Giusep

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881181>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 01.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Las alps de Ruschein

da Luzi Cadruvi, Ruschein

La vischnaunca de Ruschein ha duas alps communalas; ina per vaccas, genetschas, e vadias e l'otra per mugias e stiarls. Quellas vegnan administradas dalla suprastanza communalala e d'in ugau ded alp. Alp de nuorsas havein nus negina; il caver de vitg fa mintga di siu tur.

L'alp de vaccas porta 120—130 vaccas, ca 40 genetschas e 50 vadias; l'alp de stiarls ca 80 stiarls. Mintg'alp ha duas midadas. — L'alp de vaccas ha tegias dapertut ed ina stalla per biestga malsauna; l'alp de stiarls ha dapertut „ficlers“. Cargau e descargau vegn ei il medem temps sco en autras alps: ils s. h. pors corgan ins dus dis suenter las vaccas. In bi uaul porscha untgida all'alp, sco era lenna per tegia e baghetgs.

Sur igl ir „a mesiras“ existan aunc oz regurdientschas denter ils vegls. Oz vegn il latg pesaus — ed ei dat grond combat per la plema, essend che nus havein dus signuns. Per ordinari vegn ei duvrau 30—34 l. La menadira d'alp ei il targliun. — La principala lavur cumina ei „il di de lugar“ (il tierz di suenter la cargada). Quei di survegn scadin luvrer gentar dallas tegias, ris e latg. Era il lavar ora stavel ei lavur cumina; per mintga vacca ina ga. Per far quella lavur sils Fops (midada sura) vegn quintau en per mintga luvrer 5 frs. — e da marena dat ei groma! Tier nus vegn ei „muntanau“ e quei ei il medem sco en auters loghens „la tschentada“. La sera de pustretsch ston ils cautevias dar meila als purs.

La rendita de noss'alp de vaccas fa ca frs. 3000; quella dell'alp de stiarls frs. 700.—. Quellas duas alps pagan taglia communalala e cantonalala. Antruras vevan nus adina la malsogna dil malner sin las alps; cun violar ei quei svaniu. Il plevon benedescha mintga onn l'alp. Dalla cargada e scargada vegn ei fatg da tut la puraglia e fumeglia in'oraziun communalala sper la crusch. Il plevon obtegn da mintga tegia per benedir l'alp 7 kg pischada; quella portan ils signuns da Nossadunna d'uost sin cadlas al plevon. A s. Gieri (patrun baselgia) dat mintga tegia 7 kg pischada.

Sin „l'Alp de Ruschein“ senumna in crap osum in precipeci „il crap digl uors“. Avon strusch tschien onns ei cheu ina mugia vegnida persequitada d'in uors. Fugend en tutta furia, eis ella tuttina vegnida a frida de prender il caraun entuorn quei crapatsch. Igl uors encuntercomi fuvava en tanien catsch, ch'el ei buca vegnius de far quel — ed ei ius a frusta sur il precipezi giu.

Las alps de Siat

da Giusep Valaulta, Siat

La vischnaunca de Siat ha in alp de vaccas ed ina de stiarls. Nossas alps s'extendan sin territori de Siat. Ellas vegnan administradas dad ina commissiun consistenta ord dus commembers.

L'alp de vaccas porta 100 vaccas, 20 genetschas, 50—60 vadias e 30 s. h. pors. L'alp de stiarls vegn cargada cun 60—70 mugias e cun 20—30 genetschas. Ella vegn cargada il di avon che l'alp de vaccas. Alp de nuorsas havein nus negina.

Ell'alp de vaccas survecha la suandonta fumeglia: in signun, dus zezens, dus pasters, in vadler ed in purtger; ell'alp de stiarls in sterler ed in buob. La cargada ha liug ils 15—20 de zercladur, la scargada entuorn ils 18 de settember.

Taxas havein nus las sequentas; a Pustretsch; quelvegn tagliaus sil diember de biestga per curclar las expensas e pagas dils pasturs, sco era ils ulteriurs cuosts. b) Arvadi (taxas de vischnaunca). Quel ei stabils. La vacca paga frs. 15; la genetscha frs. 20; il vadi frs. 5; ed il s. h. piertg frs. 3.—. Ell'alp de stiarls: la genetscha frs. 8; la mugia frs. 5.—.

Noss' alp ha ina stupenta via carrabla, baghegiada cun subsidi. Dapli posseda ella ina tegia de chischar, ina tegia de purment ed in nuegl cun quater pantuns. Suren sesanfla il dormitori per la fumeglia; speras remisa per carpiens. L'untgida sesanfla giudem sut l' alp, sut pegns. La lenna vegn transportada e tratga cun cavagl.

Il di della cargada, cura che la biestga ei en stavel, avon d'entscheiver a mulscher, semettan purs e pasturs en schenuglias avon la crusch tschentada giudem il stavel e reciteschan comunablamein ils Tschun Pugins ed il Deprofundis; medemamein il di de trer, avon che semetter sin via cul purment. — L'emprema dumengia suenter la cargada vegn ei priu si in' unfrenda en baselgia; cun ils daners de quella celebrescha il plevon mintga sonda allas 5. duront che la biestga ei ad alp, ina s. Messa pils pasturs dell' alp. — Alla entschatta della stad va il plevon ell' alp e benedescha quella; per recumbensa survegn el 3 1/2 kg pischada. — Nossadunna d'uost ei la pardananza della fumeglia d' alp.

Da detgas e praulas sa negin nuot pli!

Las alps de Pigniu

da Rest Valentin Spescha, Pigniu

La vischnaunca de Pigniu posseda duas alps communalas. Ina senumna „Alp communal de Pigniu“ l' altra „Stavel da maner“. Sin quellas alps vegn alpegiau armauls de burgheis e domiciliai. L' administraziun de quellas stat els mauns della suprastanza communal e dil cautegia. En „l' Alp communal“ vegn alpegiau 30—38 vaccas, 10—15 genetschas, 8—12 mugias, in taur e 10—15 salvanoris. Sin l' alp „Stavel de maner“ pasculeschan ca 30 vadials e mugias giuvas. In diember genetschas, mugias e vadials vegn cargau en alps ordeifer (jastras). Pigniu posseda negin' alp de nuorsas. Avon entgins onns vev' ins aunc la midada ell' alp communal. Oz ei la tegia ell' alp dado svanida. Nos perdavons scumiavan era sulom-tegia en l' alp. Quei sistem ei buca secomprovaus e perquei secatta ussa la tegia adina el medem liug ed ins sa da cheu anora cultivar l' alp pli favorablamein. En l' alp de vaccas havein nus in signun, in paster e purtger. Per l' alp „Stavel de maner“ vegn engaschau in mattatsch, ni era in um pli avanzau els onns.

Las taxas ein empau complicadas ed ein vegnidadas midadas pliras ga enteifer ils davos decennis. Ellas varieschan denton buca bia dallas taxas ded autras alps.

Per in biestg schetg en l' alp comm. vegn dau alla fumeglia treis funds paun; per in piertg 1 1/2 fund, per la vacca 1/2 kilo. Per ina vacca sto vegnir prestau 6 uras e per in schetg 3 uras lavur cumina en l' alp communal. Ultra de quei vegn scadina casada obligada tier in a lavur cumina annuala (gratuitamein) en l' alp comm. avon u suenter la cargada. Quellas lavurs d'amegliuraziun (runcar, mundar, rustgar etc.) vegnan prestadas il medem di comunablamein. Tgi che presta buca lavur vegn constrenschius tier in pagament de 5 frs., che croda en cassa dell' alp. — Per pastur el „Stavel de maner“ ha il cauvitg de procurar; el ha era de procurar pil dormitori de quel — essend che quell' alp sesanfla mo pign tschancun sur il vitg. Quei pastur va a spisa en roda, per mintg' armaul in di. En l' alp communal vegn fatg quen tenor pieun. Il latg de duas vaccas duei furnir scotga en abundanza per in piertg grond. La scotga per in salvanori vegn valetada cun 2 frs.

Ell' alp communal havein nus ina tegia, in tschaler de purment cun stupent dormitori niev ed in camon per ils salvanoris. Omisduas alps han bia uaul de guila ed ein ina stupent' untgida per ils muvels en cass de malaura, urezis, stempraus e temporals. La via d' alp ei practicabla cun carr e sliusa. — La lenna per diever en tegia vegn transportada sin sliusa. — Per sias breigias duront la stad vegn il cautegia indemnisaus cun 15 kilos caschiel; ultra de quei ha el il dretg de segar e rimnar paliu en l' alp.

La sera dil di della cargada sevolvan ils purs aunc ina gada vieifer il stavel sper la crusch, scuvieran il tgau e recamondan cun ina cuorta oraziun gliud e muaglia alla protecziun digl Altissim. Tier la scargada, avon che bandunar l' alp, daventa il medem per engraziar